

Birutė KABAŠINSKAITĖ

Vilniaus universitetas

**ŽODIS NEBUVĖLIS IŠ PIRMOJO KONSTANTINO SIRVYDO
ŽODYNO: *pawainimas***

Pirmajame Konstantino Sirvydo žodyne (trikalbiame lenkų, lotynų, lietuvių kalbų žodyne, išleistame iki 1625 m.) randama retų, iš niekur kitur nežinomų žodžių. Dalį tokių žodžių yra ištyręs Vincas Urbutis¹. Hapax legomenon būtų ir LKŽ minimas Sirvydo *pawainimas* (191b–192a), transkribuotas kaip *pawai-nymas*, bei pagal jį atkurtas nepriešdėlinis *vainymas*. Nusistebėti verčia *pawai-nimas* reikšmė, kuri LKŽ teikiama kaip ‘pakvietimas, pašaukimas’, o Sirvydo žodyno fotografuotinio leidimo rengėjo Kazio Pakalkos – kaip ‘apkalbėjimas’². Palyginus su Sirvydo žodyno lenkų, lotynų kalbos atitikmenimis *wezwanie / nominatio, appellatio. item vocatio, conditio, munus, officium* matyti, jog tikslesni buvo LKŽ parengėjai: daugelio čia suminėtų žodžių reikšmė (viena iš reikšmių) yra kvietimas, įvardijimas, vardas, titulas, pareigos, tarnyba ir pan. Kazys Pakalka savo siūlomą reikšmę turbūt derino su Frenkelio etimologiniame žodyne pateiktų formaliai panašios šaknies žodžių *vain-* reikšme ir etimologija. Jis *pavainymas* akivaizdžiai siejo su s. lie., trm. *vainà* ‘yda, kaltė, priežastis’, *vainóti* ‘peikti, koneveikti, kaltinti, barti’, *vainingas* ‘kaltas, nusikaltęs’, la. *vaina* ‘kaltė, kliautis, yda’, *vainuôt* ‘apkaltinti ir tt.’, *vainîgs* ‘kaltas’, pr. *etwinūt* ‘atleisti’ ir kt., kurie laikomi giminiškais su sl. *vina* ‘kaltė’³. Priešingu atveju, sunku būtų patikėti, kad Sirvydas, rengdamas žodyną studentams mokyti lotynų kalbos, būtų parinkęs tokį netikslų ir netgi prasmę iškreipiantį lietuvišką atitikmenį. Taigi Sirvydo *pawainimas* reiškė ‘pakvietimas, pašaukimas’, dar tiksliau tariant, ‘pavadinimas’. Dėl šios savo reikšmės Sirvydo *pawainimas* ‘pakvietimas, pavadinimas’ vargiai besietinas su minėtais *vain-* šaknies žodžiais, ir apskritai jo nepavyksta

¹ Dėl žodyno ryšio su Sirvydo Dictionariumu, jo leksikos žr. Vincas Urbutis, *Baltų etimologijos etiudai*, Vilnius: Mokslo, 1981, 110–120; *ALT* 1, 1999, 143–154; taip pat *Baltų etimologijos etiudai* 2, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, 206–222, 251–259 ir kt.

² Kazys Pakalka (red.), *Senasis Konstantino Sirvydo žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997, 532.

³ Žr. Ernst Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1965, 1182.

susieti su jokia kitu lietuvišku žodžiu. Tolesnė filologinė, tekstologinė analizė verčia dar labiau suabejoti šio vienišo žodžio realumu. Daugiau (nei pirmajame žodyne, nei Dictionariume) Sirvydas *pawainimas* ar pan. nemini. Tuos pačius lotynų kalbos žodžius Sirvydas kitose žodyno vietose verčia lietuvišku *pawadinimas*, plg. „zawołanie / vocatio, munus, conditio, officium. pawadinimas“ (SPr 213a); „powołanie / vocatio, munus, officium, pawadinimas“ (SPr 137b). Panašios reikšmės lenkų, lotynų kalbos veiksmažodžiams žodyno autorius parinko įvairesnių atitikmenų, tačiau neretai taip pat remtasi *vadina-* kamieno žodžiais, plg.: „powoływam / voco, pažadinu / pašaukiu“ 137b; „zawoływam / clamo, acclamo, item voco, accerto. pažádinu“ 213a; „przyzywam / voco. accerso, adscisco. przázinu / priwázinu“ 152a; „pozywam / cito, litem intendo. tieson pawázinu“ 139a (plg. ir „pozywacz / actor. pawádzintias tieson“ 139a), „wzywam / inuoco, imploro, adoro, nomino, inuito. zázinu / iwádzineiu / meldziú“ 205b (plg. ir „wzywanie / inuocatio, imploratio, inuitatio. zázinimas / iwádzineimas / meldzimas“ 205b). Vėlesniame Dictionariume le. *wezwanie* verčiamas kaip „pašaukimas“ (SD 339, žr. *Powołanie*), „zázinimas sawisp“ (SD 513, žr. *Wzywanie do siebie*), o *wezwany* – „pawádzintas, pakwiestas“ (SD 474). Dar svaresnių duomenų teikia žodžio rašyba. Dvibalsis [ai] žodžio viduryje Sirvydo žodyne be išimties rašomas su <y>, plg. *iaunikaytis* 24a, *baysibe* 92a, *inkaytitas* 156a, *apiwayzda* 205a, o *pawainimas* turi <ai>.

Tad ar negalėtų Sirvydo žodyno *pawainimas* būti tiesiog su korektūros klaida – praleista raide <d>, t. y. iš tiesų norėta išspausdinti *pawadinimas*? Apskritai žodyne pasitaiko viena kita korektūros klaida. Remiantis Pakalkos žodžių rodykle suskaičiuota 18 žodžių su aiškiomis korektūros klaidomis (jos išsimėčiusios visame žodyne, pvz., *medžiawe* vietoj *medžiane* 131a; *pagayba* vietoj *pabayga* 22b), iš jų su praleistomis raidėmis – 7: du[r]nas 27b, [i]šeymi 184a, ka[ra]šas 51b, nuteri[o]toias 188a, skayta[u] 72b, swekiū [sweyku] 118a. Ir žodyno 191b puslapio pabaiga, kurioje atsidūrusi dalis *wezwanie* straipsnio, yra „palanki“ korektūros klaidai: iš vieno puslapio galo šokama į naujo puslapio (192a) pradžią. Be to, ir 191b kustodas yra „pawa-“, tarsi nurodydamas, jog kitame puslapyje turėtų eiti „pawadinimas“⁴.

Birutė KABAŠINSKAITĖ

Baltistikos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius, Lithuania

[birute.kabasinskaite@flf.vu.lt]

⁴ Plg. dar iškraipytą *iš-mitas* 24b–25a [kustodas: *min-*] turbūt vietoj *išmintis*.